

1. A fiumei küldetés

A mediterrán ragyogás teszi-e mindig derűs- sé a személyiségét vagy született hangos kacagás ez az asszony, nehéz eldönteni, de tény: ahol megjelenik, egyszerre minden tekintet rá irányul. A fiumei *Smiljanić-Kovács Anikó* a Quarnero egyik legavatottabb magyar idegenvezetője, és magam is tanúja voltam, amikor az Adria egykori magyar titkainak ismerőjeként tudásával egy egész sereg turistát ejtett ámulatba.

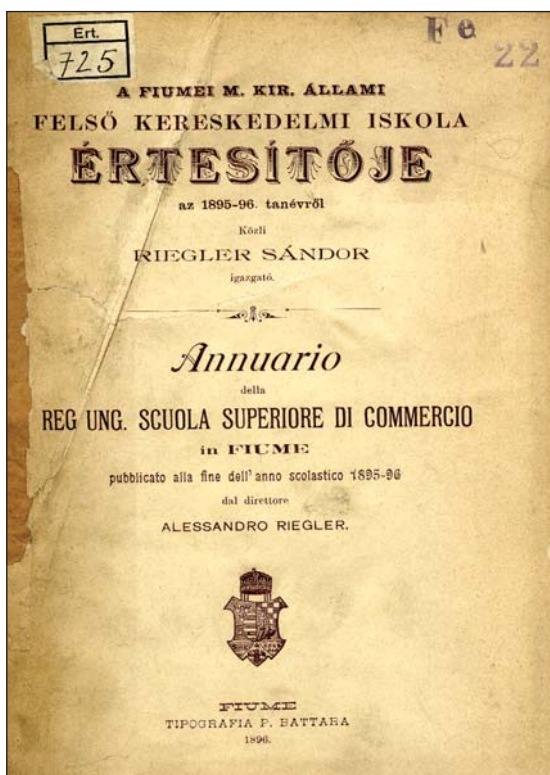
Pedig nem akármilyen kirándulócsoport koszorúja vette őt körül: az Országos Széchényi Könyvtár ötven tudós könyvtárosának kíváncsi tekintete tette őt próbára, és négy nap után kivétel nélkül mindenki lélekben gazdagon, tudásban gyarapodva köszönt el tőle. Nem a konzumvilág megszokott idegenvezetője ő, hanem maga a megelevenedett történelmi olvasókönyv. És ez nem csak abból ered, hogy Anikónak történészi végzettsége van, amit ugyancsak megemel a tény, hogy a Rijekai Egyetemi Könyvtár – hivatalos nevén a Sveučilišna knjižnica Rijeka – munkatársaként a történelmi kutatósokra is alkalma van; ő egyszerűen elleplezhetetlen hőfokon rajong a tájért, s ezzel a nem titkolt szeretetével a jeles fiumei elődök – Garády Viktor, Fest Aladár, Kenedi Géza és Leidenfrost Gyula – nyomdokaiban jár. Sajnos, ma már egyedüli tudós magyarként az egykori vasminiszter, Baross Gábor városában.

Holott Anikó sem született fiumei. Édesapja szabadkai származású volt, de a második világháború katonájaként elszervezett orosz hadifogság és a nagy hányattatás után csak Budapestig jutott vissza, s a fővárosban kötött házasságából született Anikó. 1957. január 7-én a család végre Szabadkára költözött, s az akkor hároméves leány élete, ama bizonyos „feledhetetlen gyermekkor” minden emléke Kosztolányi városához fűződik. Mindig vonzódott a színes történetekhez, így természetes volt számára, hogy a középiskola után a belgrádi egyetem történelmi tanszékén jelentkezett felvételre, ahol azonban rövid úton kikoszorúzták, mondván: a „madarica” ne tanuljon történelmet! Ő azonban makacs volt és elszánt, és Zágrábban a 162 jelentkező közül a második legjobb eredménnyel került a történelmi tanszékre, ahol sikeresen diplomázott is. Ezt követően tizennyolc évig – immár fiumei lakosként – Abbáziában dolgozott idegenvezetőként, ahová édesanyja és családja is követte őt. 1997-ben könyvtárosi államvizsgát tett, ám még így is évek múltak el, amíg a Rijekai Egyetemi Könyvtár alkalmazottja lett. Ma azonban már ő a történelmi Fiume megmaradt magyar könyveinek hivatalos kincstárnoka. És nem mellesleg: paleográfiai végzettségéből eredően a glagolita írásbeliség történetének legnagyobb magyar tudora is egyben.

S hogy mi dolga akad egy tudós magyar könyvtárosnak a fiumei egyetemi könyvtárban? A kérdésre nem egyszerű a válasz. A mai könyvtár tudományos gyűjteményének alapját az 1627-ben alapított jezsuita könyvtár képezi, s a XVII. és XVIII. századból származó 3200 kötet a horvátok számára ma is nemzeti kincs. Most van folyamatban a tersattói ferences rendház ugyancsak sok évszázados könyvtárának tudományos feldolgozása, s ha ezt befejezték, következnek a szigetvilág ferences kolostorainak gyűjteményei, amiből nem maradhat ki a bakari –

a hajdani buccari – templom 400 kötetes, a ritkaságai révén felbecsülhetetlen értékű könyvgyűjteménye sem. Ez a bibliográfiai-
lag is feldolgozott könyvtár lesz az Biblioteca Adriatica gyűjtemény alapja, amely egyszermind a Quarnero szigetvilá-
gában született és művelt szláv írásbeliség, a glagolita iskola egyik legértékesebb gyűjteménye is. Gazdagságát, szépségét és kulturális jelentőségét az egyetemi könyvtár állandó kiállítása mutatja be az érdeklődőknek.

A másik, könyvtáros számára ugyancsak nagy kihívást a 130 000 kötetnyi holt állomány értékeinek feltárása jelenti, azé az állományé, amely kerek nyolc évtizeden át hevert érintetlenül a könyvtár mai hatalmas épületének alagsorában. A magyar és az ezt követő olasz „világ” valamennyi könyvgyűjteményének maradványát őrzik a katakombák, amelyekre Smiljanija Anikó kis csapata csak a 2000-es évek elején nyitotta rá az ajtót. Tizenkét embernek kerek négy éves munkája kellett ahhoz, hogy polcokra és asztalokra rakva áttekinthetővé tegye a számozott könyvek hadseregét. S Anikó nem titkolja örömét, most jön a feladat nemesebb része: az olvasók számára is használhatóvá tenni ezt a gyűjteményt. S ez már magában is felér egy küldetéssel. (Magyar Szó, 2011. július 29.)

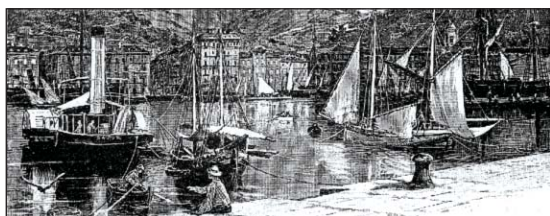
2. A könyvbánya titkai

A könyvtáros-történész minden tudására és lelki-szellemi erejének rejtett tartalékaira is szüksége lesz ahhoz, hogy a fiumei egyetemi könyvtár épületének katakombáiban felhalmozott, 130 000 kötetre becsült holt állományt rendszerezze, feldolgozza, és az érdeklődők számára is elérhetővé, használhatóvá tegye. Smiljanija-Kovács Anikó szerint az ismeretlen könyvtár rejtőzködő kincsekben elképesztően gazdag. A trianoni békeszerződéssel Magyarország elveszítette tengeri kikötőjét, Fiumét is, s még arra sem volt lehetősége, hogy a nemzeti vagyonát a városból kimenekítse. 1924-ben valamennyi megszűnt magyar iskola, egyesület, lapszerkesztőség, társaskör és tudományos intézmény könyvtára – és feltehetően a levéltári anyaga is – olasz tulajdonba került, és mint amolyan fölösleges kacatot, elnyelte a pince homálya. 1947 után a berendezkedő jugoszláv közigazgatás ugyanígy járt el a városban maradt olasz egyesületek könyvtárai-val. Így történhetett meg, hogy a dicstelen XX. század végén a fiumei egyetemi könyvtár – a hajdani Magyar Polgári Leányiskola – impozáns épületének pincéjében a deportált könyvek tízezrei várták a feltámadást. Némi vigasz, hogy a könyvtár teljes állománya 1985 óta államilag védett, így nem fenyegeti a megsemmisülés veszélye, ám ez még nem biztosítja a könyvek használhatóságát is.

A tudós könyvtáros a közelmúltban fejte be az egyetemi könyvtár gyűjteményében megtalálható magyar könyvek feldolgozását, s az általa elkészített bibliográfia, a Fluminensia hungarica 1859 könyv leírását tartalmazza, ezek között 175 a fiumei magyar kiadvány, amelyeket az intézmény a féltett kincsei között tart számon. Politikai, történeti, közigazgatási és tudományos munka, valamint az iskolai értesítők garmada rejlik a leírások mögött, és várja a kíváncsi érdeklődőket. Évente 5–8, többnyire magyarországi kutató fürkészi a rejtett értékeket. Ezt a gyűjteményt fogja gyarapítani a katakombák anyaga is.

Van azonban még valami, amiről eddig soha nem esett szó: a második világháborút követő kárpótlás kérdése. Az 1947. február

10-én aláírt Párizsi békeszerződés Magyarországot háromszázezer dollár háborús kártérítés megfizetésére kötelezte. Ennek kétharmadát a Szovjetunió, 100 000 dollár pedig fele-fele arányban Csehszlovákiának és az új Jugoszláviának kellett megfizetnie, pénzben, áruban, bányakincsben és mezőgazdasági terményben – mindenben, ami a legyőzött országban mozdítható volt. A szovjet hatalom megszállóként egyébként is azt vitt el az országból, amit csak akart. Csehszlovákia éppen akkor fosztotta meg az ott élő magyarságot a csehszlovák állampolgárságától, s a Benes-dekrétumok sorával tette földönfutóvá a magyarok százazreit – a vagyonukkal pedig szabadon rendelkezett. Ezt tetézte, egészítette ki a magyarországi háborús jóvátétel. A titói Jugoszlávia hozzájuk képest maga volt a „belátás”; a kötelező fizetség és áruszállítás mellett szellemi javakat is elfogadott: így történt, hogy Eszéken magyar szakemberek textilgyárat építettek fel, s hogy a magyarországi egyetemeken műszaki szakembereket, mérnököket és orvosokat képeztek ki Jugoszlávia számára.

Emellett a magyarországi közgyűjteményekből teherautószámra szállították a könyveket Jugoszláviába – s ezeknek a jelentős része ma ott található a fiumei könyvtár mélyen elfedett katakombáiban. A könyvszállítmányok 1947-től folyamatosan érkeztek a városba, ám én magam gyakran kapok vissza az Országos Széchényi Könyvtárban kérést azzal a megjegyzéssel: „nem található, 1962-ben az állományból kiemelték, és átadták Jugoszláviának”. S aki ezt közli velem, az állományjegyzékre hivatkozik. 1962-ben még a nemzeti vagyonunkból folyt Jugoszlávia kárpótlása! Nem értem, hogy nem akadt történész, tudós könyvtáros, aki utánajárt volna a történeteknek. Mindenesetre, aki a fiumei halott könyvtárhoz hozzányúl, aki feltárja annak titkait, munkájával a nemzetnek tesz szolgálatot. (Magyar Szó, 2011. augusztus 5.) ■

Egy hosszú nap az olvasásfejlesztés jegyén

Telve várakozással indultam az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeumba (OPKM), január 23-án az *Olvasási képesség, olvasási motiváció fejlesztése a metakognícióra épülő olvasásstratégiai programmal könyvtári foglalkozásokon* című továbbképzésre, melyet *Steklács János*, a Kecskeméti Főiskola Tanítóképző Főiskolai Karának dékánja, a kar Humán Tudományok Intézetének tanára tartott. Volt alkalmam már máskor is hallgatni előadását, könyveit is olvastam, és évekig kíváncsian vártam a *Csodaceruza* következő számát, amiben rendszeresen megjelentek cikkei az olvasásról, olvasóvá nevelésről. Egyaránt útmutatást nyerhettek belőle pedagógusok és szülők. Ezek után érthető, hogy miért regisztráltam azonnal az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum TÁMOP 3.2.4-08/2-2009-0001 *Nevelési Tudásdepó az olvasóvá neveléshez és a digitális kompetenciák fejlesztéséért* című projekt keretében szervezett előadására. Mint kiderült, rajtam kívül még hatvanegyen gondolták így. Mivel ilyen nagy számban összejöttünk, csoportok szerveződése segítette a gyakorlati munkát.

A foglalkozás elsődleges célja volt, hogy a résztvevők elsajátítsák az olvasási stratégiák elméletét, a metakogníció fogalmát, szerepét, jelentőségét a szövegértő képesség fejlődésében. A foglalkozás első részében áttekintettük az olvasást, szépirodalmat népszerűsítő kampányok tapasztalatait, az olvasás- és könyvkultúra tendenciáit hazánkban. Először kérdések merültek fel az olvasáskutatás területéről. Fontos kérdés, hogy hogyan olvasunk. Ez tárgya az olvasáspedagógiának, a szociológiának és a pedagógiának is. A másik kérdés, hogy mit olvasunk. Az olvasásszociológia vizsgálja az olvasmány szerkezetet és az olvasási szokásokat, a könyvtárak, és a felsőoktatás szerepét is. Kérdés még, hogy napjainkban mi a könyv-